

*М.Я. Купчак, О.В. Повстин, канд. екон. наук, З.Г. Гонтар
(Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)*

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДСНС УКРАЇНИ

Досліджено особливості методики викладання правових дисциплін у вищих навчальних закладах ДСНС України. З цією метою проаналізовано процес навчання, розкрито зміст термінів: «дидактичне моделювання», «модель навчального процесу» та «методика викладання». Розглянуто та визначено методи правового навчання залежно від характеру пізнавальної діяльності. Охарактеризовано методичні прийоми навчання правової теорії за допомогою пояснення, логічного мислення та комунікативних засобів. Обґрунтована необхідність модернізації науково-педагогічними працівниками методики викладання та навчання, що дасть можливість курсантам, студентам та слухачам отримати більш ґрунтовні знання у галузі права.

Ключові слова: дидактичне моделювання, модель навчального процесу, методика викладання, стратегія навчання, модернізація освіти, методичні прийоми навчання.

М.Я. Купчак, О.В. Повстин, З.Г. Гонтар

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАННЯ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН В ВИЩИХ УЧЕБНИХ ЗАВЕДЕННЯХ ГСЧС УКРАЇНИ

Исследованы особенности методики преподавания правовых дисциплин в высших учебных заведениях службы гражданской защиты. С этой целью проанализирован процесс обучения, раскрыто содержание терминов: «дидактическое моделирование», «модель учебного процесса» и «методика преподавания». Рассмотрены и определены методы правового обучения в зависимости от характера познавательной деятельности. Охарактеризованы методические приемы обучения правовой теории, с помощью объяснения, логического мышления и коммуникативных средств. Обоснована необходимость модернизации научно-педагогическими работниками методики преподавания и обучения, что позволит курсантам, студентам и слушателям получить более глубокие знания в области права.

Ключевые слова: дидактическое моделирование, модель учебного процесса, методика преподавания, стратегия обучения, модернизация образования, методические приемы обучения.

М.Я. Купчак, О.В. Повстин, З.Г. Гонтар

METHODS OF LEGAL DISCIPLINES TEACHING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF CIVIL DEFENCE

The features of the teaching methods of legal disciplines in higher educational institutions that work in the field of civil protection have been described in the article. The learning process has been analyzed, the content of the terms "didactic modeling", "model training process", "method of teaching" has been revealed. Methods of legal education have been considered depending on the nature of cognitive activity. Instructional techniques of legal theory teaching (through explanation, logical thinking and communication tools) have been featured. The necessity of teaching methods upgrading has been proved. Such upgrading allows cadets and the students to get a solid foundation in law.

Keywords: didactic simulation model of the educational process, teaching methodology, teaching strategy, modernization of education, instructional techniques training.

Вступ. Становлення України як суверенної, незалежної, правової держави, формування її, як невід'ємної складової європейської та світової спільноти, національне відродження країни неможливе без високоосвічених, конкурентоздатних, правообізнаних фахівців, здатних до ефективної професійної діяльності та розвитку. Рівень їх підготовки повинен відповідати потребам розвитку національної економіки та сучасним запитам ринку праці. Модернізація і розвиток вищої освіти мають мати випереджувальний та безперервний характер. Підвищення якості вищої освіти необхідне для забезпечення економічного зростання держави, розв'язання соціальних проблем суспільства, адже якісна вища освіта є необхідною передумовою забезпечення сталого демократичного та правового розвитку держави.

Аналіз сучасного стану освітніх процесів, дав поштовх прийняттю «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», яка визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання державної політики у сфері освіти. Така політика спрямована на кодифікацію та оновлення нормативно-правової бази освітньої галузі, побудову ефективної системи національного виховання і соціалізації молоді, підвищення якості освіти шляхом запровадження освітніх інноваційних технологій, інформатизацію освіти, створення індустрії сучасних засобів навчання, вдосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення освіти, інтегрування національної системи освіти у міжнародний освітній простір [2].

Окреслений процес реформування освітньої галузі повинен базуватися на рекомендаціях Стратегії ЄС «Європа - 2020», які спрямовані на оновлення та вдосконалення системи вищої освіти в країнах-членах ЄС, шляхом впровадження інноваційних підходів, збільшення інвестицій у галузь освіти. Метою цієї стратегії є формування кваліфікованого ринку праці, створення нових робочих місць, підвищення рівня зайнятості серед молоді завдяки новій програмі ЄС «Еразмус+», до якої Україна приєдналася у 2014 році в якості країни-партнера [9].

Таким чином, сучасний ринок праці в Україні вимагає від випускників вищих навчальних закладів не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх в нестандартних ситуаціях, що сприяє переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян [2].

Тому, головним обов'язком науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів (далі ВНЗ) є виховання у молоді правової культури, формування демократичного світогляду, розуміння норм чинного законодавства, вміння застосувати їх в практичній діяльності.

Постановка проблеми. Правове навчання курсантів, студентів та слухачів ВНЗ на сучасному етапі не може обмежуватись виключно просвітницькою або інформаційною діяльністю. Його основним завданням є навчити особу орієнтуватися у правовому полі та добросовісно дотримуватися стандартів правомірної поведінки. Тому система правової освіти повинна опиратися на новітні дослідження в галузі правознавства з використанням інноваційних методів правового навчання. Правознавці – вчені та практичні працівники доводять, що права освіта є важливим компонентом механізму правової соціалізації особи, який включає три етапи цього процесу: на першому етапі - індивід засвоює правову інформацію; на другому етапі відбувається процес особистісного засвоєння правових цінностей – рівень формування правової свідомості; на третьому етапі необхідно сформовані правові ідеї та принципи втілити в реальні вчинки особи на всіх стадіях її життєвого циклу [14].

Саме тому, правове навчання курсантів, студентів та слухачів ВНЗ служби цивільного захисту потрібно організовувати на високому науковому, методичному і практичному рівнях. Дипломовані фахівці повинні вміло орієнтуватись у нормах базового законодавства, розуміти механізми їх реалізації володіти вміннями та компетентностями у галузевому законодавстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями викладання у вищій школі дисциплін юридичного напрямку та застосування при цьому форм і методів інноваційних технологій у своїх працях розглядала Н. Сухицька [23]. Над проблематикою визначення правових основ регулювання правової освіти населення в Україні та вдосконаленням цієї системи

працювала О.В. Макарова [14]. Методам активізації навчального процесу для технічних навчальних закладів присвячені праці таких науковців, як І.О. Солошич, О.М. Солошич [22]. Активізація навчального процесу знаходилась в полі зору таких науковців: І.А. Зязюна [8], І.Ф. Прокопенка [20], О.Г. Романовського [21]. Наукові розвідки стосовно використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування правової культури майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності здійснював М.М. Козяр [10]. Великої популярності набувають дослідження ефективності інтерактивних методів і прийомів навчання, над якими працювали: О.І. Пометун, Л.В. Пироженко [18], Комар О.А. [11], А.М. Старєва [24] та інші. Викладанню гуманітарних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах присвячено праці А.В. Кочубєя [13]. Питання теорії і методики навчання праву знаходимо у дослідженнях У.А. Певцової [16].

Мета статті – розкрити та проаналізувати особливості методики викладання правових дисциплін у вищих навчальних закладах служби ДСНС України, визначити найбільш ефективні методи та методичні прийоми навчання.

Шляхи вирішення проблеми. Одним із принципів державної політики України є інтеграція системи вищої освіти у Європейській простір. Формування та реалізація заходів в цій сфері повинна відбуватись шляхом: збереження, розвитку та підвищення якості вищої освіти; визначення збалансованої структури та обсягу підготовки фахівців з вищою освітою з урахуванням потреб особи та інтересів держави; забезпечення розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності ВНЗ [1].

Новий Закон України «Про вищу освіту» регламентує ряд інновацій, серед яких, автономія ВНЗ України, створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, уніфікація ступенів вищої освіти, визначення особливостей співпраці із міжнародними освітніми і науковими установами та опис безпосереднього управління діяльністю вищого навчального закладу тощо. Серед іншого, стаття 58 Закону визначає обов'язки науково-педагогічних працівників ВНЗ, зокрема, слід звернути увагу на вимогу щодо якості викладання навчальних дисциплін. Новим є й те, що вищевказаний закон окремо визначає статус вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання. До таких навчальних закладів належать й ВНЗ служби цивільного захисту, які здійснюють підготовку курсантів, студентів та слухачів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту [1]. Особовий склад служби цивільного захисту, повинен не лише досконало знати норми законодавства у сферах пожежної, техногенної безпеки та цивільного захисту, але й вміти їх використовувати на практиці для ефективної реалізації державної політики у відповідній сфері [3].

З огляду на зазначене вище, науково-педагогічні працівники ВНЗ служби цивільного захисту повинні постійно працювати над підвищенням свого професійного рівня, відслідковувати зміни у законодавстві, удосконалювати педагогічну майстерність, яка б відповідала науковій кваліфікації, обирати ефективні методи і форми навчання, вміти розвивати у курсантів, студентів та слухачів ініціативність, самостійність та творчі здібності.

М. Потєв, пропонує розглядати такі складові навчального процесу:

- 1) навчальна інформація (зміст навчання);
- 2) викладання (діяльність викладачів);
- 3) навчання (діяльність курсантів, студентів та слухачів);
- 4) матеріальні засоби передачі навчальної інформації;
- 5) контроль за навчальною діяльністю [19].

Навчальна інформація повинна відповідати стандартам вищої освіти, положенням про організацію освітнього процесу та навчальним програмам. Зміст навчальної правової інформації для майбутніх фахівців служби цивільного захисту має охоплювати загальні положення

базового законодавства, проте особлива увага повинна бути зосереджена на вивченні галузевих нормативно-правових актів, зокрема, Кодексу цивільного захисту України, постанов та наказів, виданих на виконання вказаного кодексу та інших підзаконних нормативно-правових актів.

Діяльність викладачів повинна спрямовуватись на поєднання навчального і науково-дослідницького аспектів, підвищення активності курсантів, студентів та слухачів. Обов'язком викладача при підготовці та передачі навчальної інформації є:

1. Визначення мети, завдань та змісту навчальної інформації;
2. Модернізація методики викладання та навчання, яка сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності курсантів, студентів та слухачів;
3. Формування мотивації до навчання у курсантів, студентів та слухачів;
4. Вміле використання різноманітних видів контролю для вдосконалення процесу управління навчально-пізнавальною діяльністю курсантів, студентів та слухачів.

Освітній процес передбачає інтелектуальну, творчу діяльність у сфері вищої освіти, що провадиться через систему науково-методичних та педагогічних заходів і спрямована на примноження, передачу, засвоєння і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості [1]. При цьому важливого значення набуває вміння науково-педагогічного працівника мотивувати курсантів, студентів та слухачів до самостійної творчої діяльності. Проте, така навчальна діяльність повинна відбуватись під методичним керівництвом та контролем викладача, без його прямої участі.

Забезпечення навчального правового процесу неможливе без матеріальних засобів передачі навчальної інформації, які є інструментом навчальної діяльності викладача і курсанта, студента та слухача. Оптимальне створення умов для вивченні правових дисциплін у ВНЗ служби цивільного захисту можливе з використанням таких матеріальних засобів передачі навчальної інформації, як:

1. Друкована навчальна інформація (навчальні посібники, підручники, довідники, нормативно-правові акти, таблиці, плакати, інформаційні стенди).
2. Технічні засоби навчання (мультимедійний проектор, слайди, відеофільми, звукозаписи, електронна бібліотека тощо).

Контроль за навчальною діяльністю курсантів, студентів та слухачів, як завершальний етап будь-якого організаційного процесу, покликаний забезпечити успішний результат навчальної як аудиторної, так і самостійної роботи. Важливо, щоб контроль не зводився виключно до перевірки знань курсантів, студентів та слухачів, а стимулював їх до активного творчого розвитку, переосмислення ними вивченого матеріалу, творчого розв'язання проблемних правових питань, усвідомлення результатів своєї діяльності.

Система навчального процесу створює відповідну модель навчання, під якою розуміють цілісну множинну сукупність її основних складових, що регламентують відбір та систематизацію відповідних стратегій навчання. У своїй праці «Педагогіка – модель навчання (модель навчального процесу)», В.В. Ягупов розкрив зміст термінів: «дидактичне моделювання» та «модель навчального процесу». Під дидактичним моделюванням він розуміє систему дій, яка повинна забезпечити адекватне засвоєння або розуміння модельованих властивостей, зв'язків і відношень пізнаваного і перетворюваного об'єкта. За його твердженням об'єктом дидактичного моделювання виступає природна та штучна система, а суб'єктом є сама людська свідомість. Розкриваючи термін «модель навчального процесу», Ягупов В.В. обґрунтовує, що це є еталонне уявлення про навчання того хто навчається, його конструювання в умовах конкретних освітньо-виховних закладів. Ця модель визначає ціль та основи організації і проведення навчального процесу. Її складовими повинні бути цільовий, змістовий, стимулювально-мотиваційний, контроль-регулювальний, суб'єктно-суб'єктний (між педагогом і учнем) та оцінково-результативний компоненти [25].

Таким чином, модель навчання повинна бути спрямована на сам процес здобуття інформації тими, хто навчається, відпрацювання ними нових практичних умінь та навичок, здійснення пошуку таких параметрів поведінки, які їм потрібні в повсякденному житті та у професійній діяльності.

На думку О.В. Аніщенко, у межах однієї моделі можуть бути використані декілька стратегій навчання, що визначають підходи, які можуть обирати і використовувати педагоги в процесі навчання. Вони можуть бути згруповані таким чином: прямі; непрямі; взаємодіючі; індуктивні (ґрунтуються на досвіді); спрямовані на самостійне навчання [4].

Оптимальне поєднання загально дидактичних методів, засобів, прийомів викладання і розкриває зміст терміна «методика викладання». Ці засоби і прийоми застосовуються в таких традиційних формах навчання, як лекції, семінарські та практичні заняття, написання та захист рефератів, курсових і дипломних робіт, науково-дослідна робота, практика. Методика викладання правових дисциплін покликана забезпечити високий теоретичний та практичний рівень викладання, науковість, доступність подачі навчального матеріалу [7]. Важливе значення в процесі підготовки висококваліфікованих фахівців мають не лише практичні навички викладача, які впливають на формування у курсантів, студентів та слухачів зацікавленості, професійної мотивації, а також сприяють виробленню критичного професійного мислення, а разом з тим і інноваційні підходи у діяльності науково-педагогічних працівників.

Система нашої освіти все ще суттєво відстає від сучасних вимог і тому потребує глибокої модернізації, яка передбачає комплексне, всебічне оновлення всіх ланок освітньої системи й усіх сфер освітньої діяльності відповідно до вимог сучасного життя, при збереженні та примноженні кращих традицій вітчизняної освіти [17].

Модернізація методів та форм навчання включає ділові, ситуативні або імітаційні ігри, тренінги, тести для контролю знань, творчу роботу з понятійним апаратом, вирішення тематичних кросвордів, проведення різноманітних експериментів, соціологічні дослідження тощо. Чим активнішу роль виконує курсант, студент та слухач під час вивчення правових дисциплін, тим різнобічніше розвивається його особистість, навички майбутнього фахівця, виробляються гнучкість, креативність і критичність мислення, а також звичка зосереджуватися. Слід зауважити, що проявляють зацікавленість навіть найпасивніші слухачі.

Особливої уваги, зокрема, заслуговують інтерактивні методи навчання, які, передбачають спільне навчання студента і викладача. Процес навчання спрямований на досягнення кінцевого результату, тобто на коефіцієнт засвоєння навчального матеріалу середнім студентом. Ще у 80-ті роки ХХ сторіччя Національним тренінговим центром США (штат Меріленд) було проведено дослідження впливу на рівень засвоєння матеріалу виду методики. Результати дослідження показали, що таке навчання, як практика через дію (навчання інших) тобто негайне застосування отриманих знань, дає змогу «середньому студенту» засвоїти від 75 до 90 % знань, тоді, як під час лекції-монологу засвоюється лише 5 %. Таким чином, можна зробити висновок, що перспективним є надання переваги у навчанні інтерактивним методам, як таким, що створюють середовище для демонстрації навичок, напрацюванню та проявам професіоналізму [23].

Методи є способом здобуття нових знань, тому, їх класифікують за такими ознаками:

- методи організації і здійснення навчально-викладацької діяльності;
- методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності;
- методи контролю і самоконтролю у навчанні.

Завдяки оптимальній комбінації методів забезпечується єдність теорії і практики [6]. Через те, що на практиці сформувалась велика різноманітність методів, їх пропонують класифікувати за різними критеріями. Певцова Е.А. пропонує виділити такі методи залежно від характеру пізнавальної діяльності у процесі правового навчання [16]:

- пояснювально-ілюстративний. Викладач пояснює курсантам (студентам) програмний матеріал, вводить в їх свідомість нові елементи знань, повідомляє правову інформацію різними способами із використанням сучасних засобів навчання;
- репродуктивний метод. За допомогою системи логічно взаємопов'язаних питань викладач організовує діяльність курсантів (студентів) так, щоб вони неодноразово відтворили раніше пройдений матеріал;
- метод проблемного викладу. Викладач в процесі організації занять з права моделює у середовищі курсантів, студентів та слухачів певну проблемну ситуацію та пропонує її вирішення кількома варіантами і обирає найбільш раціональний;
- евристичний метод. Цей метод орієнтує курсантів (слухачів) на виконання окремих кроків пошуку відповіді на складне, структуроване завдання.
- дослідницький метод. Цей метод розвиває інтерес до навчання та забезпечує творче застосування вмінь та знань.

В процесі вивчення правових дисциплін ефективними є також методи взаємодіючого навчання. До таких методів відносяться: обговорення або дискусія; мозковий штурм; навчальні групи, які співпрацюють; схеми або таблиці досвіду; дебати; взаємонавчання; інтерв'ювання; логічне структурування; рольові ігри; консультативна група; усні виступи, повідомлення тощо. Але, з метою отримання відповідного педагогічного результату – високого рівня знань, перед тим як курсанти, студенти та слухачі почнуть працювати з навчальним матеріалом, важливо, щоб вони розуміли, чого повинні досягти в окресленому завданні, скільки у них є часу на роботу, якими мають бути конкретні процедури повідомлень, доповідей, записів тощо. Використовувати такі методи навчання найкраще у малих групах.

Методи навчання, як узагальнена педагогічна категорія, незалежно від їх класифікації, використовуються практично як сукупність одномоментних дій педагога – прийомів. Таким чином, кожний метод являє собою систему методичних прийомів, які становлять сукупність навчальних ситуацій, що спрямовані на досягнення визначеної мети. Елементи методів мають бути об'єднані логікою дидактичного завдання. Якщо метод це спосіб діяльності, то прийом - це окремий крок або дія у реалізації методу. Чим ширший арсенал прийомів використовує викладач у структурі методу, тим цей метод ефективніший.

Сучасна педагогічна практика застосовує різні методичні прийоми навчання, серед яких найбільш важливими для викладання правової теорії є пояснення, логічне мислення та комунікаційні засоби. Юридичні дефініції (держава, форма держави, функції держави, право, правотворчість, нормативно-правовий акт, права людини, обов'язки людини, галузь права, правомірна поведінка, правопорушення, юридична відповідальність тощо) потрібно розкривати шляхом пояснення. А при вирішенні правових завдань, коли необхідно встановити суть правового питання і дати йому логічне, обґрунтоване пояснення потрібно використовувати прийом логічного мислення. За допомогою цього прийому, викладач роз'яснює окремі положення, продумує серію взаємопов'язаних запитань і тим самим підводить слухачів до певних висновків [15]. Крім того, не менш важливим для ефективного правового навчання курсантської та студентської молоді є вміння використання науково-педагогічними працівниками прийомів словесної комунікації (табл. 1).

Важливе місце в правовій освіті належить наочності, яка пов'язана з візуальним та аудіовізуальним сприйняттям інформації. Класифікуючи наочність за її юридичним змістом можна виділити:

- умовно-графічну наочність (схеми, графіки, діаграми тощо);
- технічні засоби навчання (аудіо записи, кінофільми, соціальні реклами тощо).

Методичні прийоми словесної комунікації

Види методичних прийомів словесної комунікації	Зміст методичних прийомів словесної комунікації
Логічне осмислення правового явища	Завдання викладача систематизувати яскраві факти в своїй промові. Наприклад, розкриваючи процес формування окремих норм права, курсантам, студентам та слухачам роз'яснюється зміст юридичних правил, які закріплені у законодавстві.
Роз'яснення	Завдання викладача розкрити суть юридичних правил ілюструючи їх численними прикладами. Так, коли на занятті відпрацьовується складання позовних заяв до суду з метою захисту своїх прав, викладач, повинен роз'яснити особливості такого документа, принципи та правила його складання. В результаті використання такого прийому навчання методи словесного характеру взаємодіють з практичними методами.
Деталізація	Завдання викладача при поясненні суті певного правового явища звернути увагу на окремі його складові. Наприклад, роз'яснюючи дефініцію «злочин», викладач має деталізувати складові елементи складу злочину.
Різнобічна оцінка	Завдання викладача подавати матеріал так, щоб, надати можливість курсантам, студентам та слухачам аналізувати різні правові позиції, виділяючи їх позитивні і негативні сторони. Так, вони зрозуміють, що явища правової дійсності, попри суворість та чіткість правової норми, не можна оцінювати однозначно.
Виявлення тенденції	Завдання викладача в процесі роз'яснення правових норм використовувати прийоми історичного аналізу певного правового явища для виявлення тенденції його розвитку. Наприклад, розглядаючи особливості розвитку сучасної системи права в Україні необхідно проаналізувати історію держави і права України, розкрити проблематику інтеграції з міжнародними нормами права.
Особливе значення факту	Завдання викладача навчити курсантів, студентів та слухачів аргументувати свою позицію з проблемного питання і тоді пропонувати конкретне аргументоване вирішення конфліктної правової ситуації.

Застосовуючи наочні засоби навчання вдається перетворити складний матеріал на більш зрозумілий та доступний.

Тому, методичні прийоми становлять структуру тих операцій, які реалізують той або інший метод навчання.

Висновки. Розглядаючи право, як галузь науки, як сферу практичної діяльності і як предмет дослідження спеціалізованих навчальних дисциплін, шляхом ознайомлення з методикою та його правовим інструментарієм отримуємо алгоритм дій для вирішення сучасних соціально-економічних та адміністративно-правових проблем суспільства. Правова обізнаність дає змогу не лише оволодіти правовими чи пов'язаними з ними знаннями у різних сферах суспільного життя, але й спонукає громадян до активної участі у формуванні правотворчої держави, є превентивним заходом щодо запобігання правопорушенням та подолання правового нігілізму. Результатом виступає формування високого рівня правової суспільної свідомості та правової культури.

З метою виховання у молоді демократичного світогляду та ґрунтовного оволодіння ними правовою теорією викладачі при викладанні правових дисциплін у ВНЗ ДСНС України повинні вміло використовувати найбільш ефективні методи та методичні прийоми навчання.

Їхня діяльність повинна спрямовуватись на поєднання навчального та науково-дослідницького аспектів, мотивування курсантів, студентів та слухачів до самостійної творчої діяльності, оптимальне поєднання загально-дидактичних методів, засобів і прийомів навчання, модернізацію методики викладання та навчання, вміле застосування різних методичних прийомів навчання.

Список літератури:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України від 19.09.2014 р., № 37-38.
2. Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» // Урядовий кур'єр від 04.07.2013 № 117, / № 155 від 29.08.2013.
3. Указ Президента України від 16 січня 2013 року № 20/2013 «Деякі питання Державної служби України з надзвичайних ситуацій» // Офіційний вісник Президента України від 16.01.2013 р., № 2.
4. Аніщенко О. В. Сучасні педагогічні технології : курс лекцій : навчальний посібник / О. В. Аніщенко, Н. І. Яковець. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2005. – 198 с.
5. Болотока Е. Л. Методика преподавания правовых дисциплин / Е. Л. Болотока – М.: МПГУ, 1999.
6. Галузинський В.М. Педагогіка: теорія та історія / В.М. Галузинський, М.Б. Євтух. – Навч. Посібник.-К.: Вища шк., 1995. – 237 с.
7. Грицуленко С.І. Методика викладання економічних дисциплін: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / С.І. Грицуленко, Н.Ю. Потапова-Сінько, К.М. Гарбера – Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2012. – 224 с.
8. Зязюн А. Педагогічна майстерність. / Підручник для вищих педагогічних навчальних закладів київ "ВИЩА ШКОЛА" 1997.
9. Ключові тенденції політики ЄС у сфері освіти та культури, програма ЄС «Еразмус +». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/sectoral-dialogue/education>.
10. Козяр М.М. Формування правової культури в курсантів-рятувальників засобами інформаційно-комунікаційних технологій / М.М. Козяр, О.А. Зарічанський. Теорія і практика управління соціальними системами 2'2011. – 26 с.
11. Комар О.А. Інтерактивні технології у ВНЗ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/375/1/interaktivni_tehn_VNZ.pdf.
12. Ковалева И.Д. Нетрадиционные методы преподавания социологии: Учебно-методическое пособие для преподавания социологических дисциплин / Под ред. И.Д. Ковалевой. – Харьков: ХГУ, 1997. – 243 с. с. 169.
13. Кочубей А.В. Викладання гуманітарних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 7 (50). – Рівне: РДГУ, 2013. – С.81-84.
14. Макарова О.В. Правові основи регулювання правової освіти в Україні. Вісник Академії адвокатури України. – 3(25) 2012. С 83-89.
15. Методика правової освіти: Навчально-методичний посібник. – К.: Атіка-Н. – 2005. – 88 с.
16. Певцова Е. А. Теория и методика обучения праву. – М.: ВЛАДОС, 2003. – С. 9-10.
17. Пінчук Є.А. Модернізація української системи освіти як теоретико-філософська і практична проблема. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2011/11PEAFPP.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1.

18. Пометун О.І., Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання Науково-методичний посібник / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. — К.: Видавництво А. С. К. , 2004. — 192 с.

19. Потев М.И. Практикум по методике обучения во ВТУЗах. – М.: Высшая школа, 1990. –92 с.

20. Прокопенко І.Ф. Трансформація вищої освіти в Україні в контексті глобалізаційних процесів [Електронний ресурс] – Режим доступу:[http://file:///C:/Users/111/Downloads/znpkhnpu_eko_2010_10_3%20\(1\).pdf](http://file:///C:/Users/111/Downloads/znpkhnpu_eko_2010_10_3%20(1).pdf)].

21. Романовський О.Г. Педагогіка успіху: її сутність та основні напрями вивчення / О.Г. Романовський // Теорія і практика управління соціальними системами 2'2011. С. 3-8.

22. Солошич І.О. Методи активізації навчального процесу при вивченні дисципліни «Методика викладання у вищій школі» / І.О. Солошич, О.М. Солошич. // Екологічна безпека 3-4/2008(3-4). С. 75-79.

23. Сушицька Н. Вища юридична освіта – пріоритети і можливості.

24. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://http://www.vmurol.com.ua/upload/Dostyp%20po%20osviti/Vibir/Vischa%20yuridichna%20osvita.pdf>

25. Старева А.М. Інтерактивна технологія навчання студентів у вищій школі. / А.М. Старева // Наукові праці. Том 42. Випуск 29. Педагогічні науки.

26. Ягунов В.В. Педагогіка – Модель навчання (модель навчального процесу) http://eduknigi.com/get_book.php?id=12

References:

1. Law of Ukraine "On Higher Education" from July 1, 2014 № 1556-VII // Supreme Council of Ukraine of 19.09.2014 p., / № 37-38 /, p. 2716.

2. Order of the President of Ukraine of 25.06.2013 № 344/2013 «On the National Strategy for Development of Education in Ukraine for the period till 2021" // Governmental Courier of 04.07.2013 number 117, / № 155 from 29.08.2013.

3. Decree of the President of Ukraine on January 16, 2013 № 20/2013 «Some Issues of State Emergency Service of Ukraine» Official Journal of the President of Ukraine of 01.16.2013 p., Number 2, p. 22

4. Anisichenko A.V. Modern educational technology: lectures: Textbook / A.V. Anisichenko, N.I. Yakovets. – Nizhyn: Publisher NDU them. Gogol, 2005. – 198 p.

5. Bolotoka E.L. Methods of teaching of legal disciplines / Bolotoka E.L. – М .: MPGU, 1999.

6. Galuzinsky V.M. Evtukh M.B. Pedagogy: Theory and History: Teach. Manual. – К .: Higher HQ., 1995. – 237 p.

7. Hrytsulenko S.I. Methods of teaching economic disciplines teach. guidances. [For the studio. HI. teach. bookmark.] / Hrytsulenko SI, NY Potapova-Sinko, Garber KM – Odessa: ONAT. AS Popov, 2012. – 224 p.

8. Zyazyun A. Pedagogical skills. / Textbook for higher educational institutions of Kyiv "High School" 1997.

9. Key trends in EU policy in the field of education and culture, the EU program "Erasmus +". [Electronic resource] – Access: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/sectoral-dialogue/education>.

10. Kozyar M.M. Formation of legal culture of students - rescuers means of information and communication technologies // M.M. Kozyar, O.A. Zarichanska . The theory and practice of social systems 2'2011 . – 26 с.

11. Mosquito A.A. Interactive technologies in higher education. [Electronic resource] - Access: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/375/1/interaktivni_tehn_VNZ.pdf.

12. Kovaleva Y.D. Nontraditional methods of teaching sociology : Educational handbook for the teaching of sociological disciplines / Y.D. Kovaleva . – Kharkov: KSU , 1997. – 243 p. from. 169 .
13. Kochubey A.V. The teaching of the humanities in higher technical education. Update the content, forms and methods of training and education in educational institutions: Collected Works. Scientific notes Rivne State Humanitarian University. Issue 7 (50). – Exactly: RSUH 2013 – S.81-84.
14. Makarov O.V. The legal framework regulating legal education in Ukraine. Journal of the Academy of Advocacy of Ukraine. - 3 (25) 2012. C 83-89.
15. Methods of Legal Education: Textbook. - K .: Atika-H. - 2005. - 88 p.
16. Pevtsov E.A. Theory and method of teaching law. - M .: VLADOS, 2003. P 9-10.
17. Pinchuk E.A. Modernization of the Ukrainian education system as a theoretical-philosophical and practical problems. [Electronic resource] - Access: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2011/11PEAFPP.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1.
18. Pometun A.I. Modern lesson. Interactive learning technologies Scientific handbook / A.I. Pometun, L.V. Pyrozhenko. Ed. AI Pometun. - K .: Publishing House A. K., 2004. - 192 p. - ISBN 966-8291-48-4.
19. Potev M.I. Workshop on learning technique t higher technical educational institutions. – M .: Higher School, 1990. – 92 p.
20. Prokopenko I. The transformation of higher education in Ukraine in the context of globalization [electronic resource] - Access: [http://file:///C:/Users/111/Downloads/znpkhnpu_eko_2010_10_3%20\(1\).pdf](http://file:///C:/Users/111/Downloads/znpkhnpu_eko_2010_10_3%20(1).pdf).
21. Romanovsky O.G. Pedagogy success: its essence and main directions of study. The theory and practice of social systems 2'2011. P. 3-8.
22. Soloshych I.A., Soloshych A.M. Methods enhance the educational process in the discipline "Methods of teaching in higher education." Environmental safety 3-4 / 2008 (3-4). S. 75-79.
23. Suhytska N. Higher legal education - priorities and opportunities. [Electronic resource] – Access: <http://www.vmurol.com.ua/upload/Dostyp%20po%20osviti/Vibir/Vischa%20yuridichna%20osvita.pdf>
24. Staryeva A.M. Interactive learning technology students in higher education. Proceedings. Vol 42. Issue 29. Pedagogical Sciences.
25. Yagoupov V. Pedagogy – learning model (model learning process) http://eduknigi.com/get_book.php?id=12

